

Sieraad onder de kerken weggestopt in de herinnering

In Fransum bleven slechts de doden

▲ Door God en alleman verlaten ligt het kerkje van Fransum vredig op de wierde.

Foto: Wolter

Bijzondere plekken

Nederland is overvol soms. Toch kent Nederland nog talloze bijzondere plekken. Plekken waar de stilte regeert; plekken met een bijzondere allure; plekken voor een dagje uit. Vandaag de 'doodse verlatenheid' van de wierde Fransum.

De weg erheen zat ooit vol 'diepe kuilen' wat het kerkbezoek niet bevorderde. In 1965 moet dominee E. J. F. Smits dan ook in zijn laatste preek constateren dat 'een doodse verlatenheid' neerdaalt over Fransum. Het dertiende eeuwse wierdekerkje wordt vergeten en verwaarloosd. Weggestopt in de herinnering.

Door **Cees Stolk**

De weg erheen is nu verhard. Een betonpad slingerd door de weilanden. Een weg die doodloopt, een weg die alleen voor fietsers verder gaat. Een weg ook die nieuwsgierig maakt en die menig-een gaat, op zoek naar stilte.

Want die verlatenheid is er nog altijd. En doods is ook wel. Op een koude dag in maart huilt de wind op de wierde en vindt de eenzame wandelaar beschutting binnen. 'Een mystieke gewaarwording' schrijft iemand in het gastenboek. 'Laat het nog lang vredig zijn hier', hoopt Nina. Het kerkje is niet op slot en zo een bedevaartsoord geworden voor iedereen die hier vrij mag schuilen.

Fransum is een kleinood, een sieraad van de stichting Oude Groninger Kerken. Het kerkje uit de dertiende eeuw, sober van interieur, is een middeleeuwse preekstoel rijk. In Nederland zijn acht gotische preekstoelen bewaard gebleven, drie daarvan in steen, vijf in hout. In Tubbergen en Kampen staat een zandstenen preekstoel, in Fransum een van baksteen. Alle drie dateren zij

uit het einde van de vijftiende eeuw.

De stenen trap van zes treden, deels bekleed met oude grafstenen, heeft een complete gemetselde zijmuur. De preekstoel is wit gepleisterd, maar uit oude foto's blijkt dat hij ook beschilderd is geweest. Tijdens de restauratie in de jaren vijftig is die beschildering als niet authentiek aangemerkt. Op de vloer van de preekstoel ligt een verfrommeld bijbeltje, uitgereikt op kerstfeest 1933 bij het verlaten der Zondagschool aan A van den Boo. Met sierletters is de tekst uit Efeze 5:2 geschreven „Wandelt in de liefde gelijk ook Christus ons heeft liefgehad.”

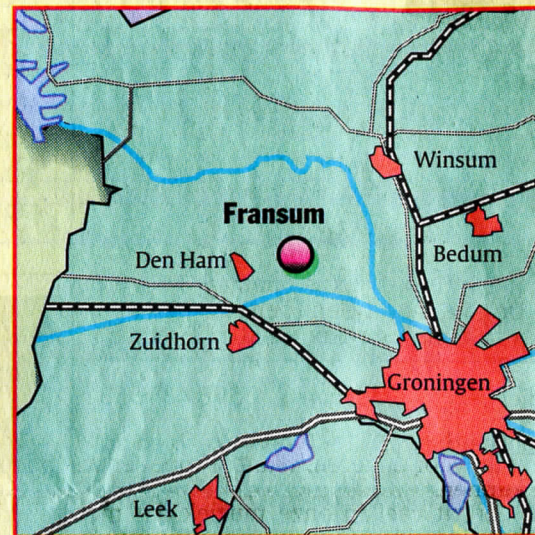
Begin 1800 moet Fransum een tweede Sodom en Gomorra zijn geweest want de kerkenraad ontving in 1811 van de schoolopziener Van Swinderen een brief waarin de onderwijzer en voorzanger wegens slecht gedrag zou worden geschorst. Wat het liederlijk gedrag geweest moet zijn vertellen de annalen niet, maar zes weken lang mocht de schoolmeester niet voor de klas staan en 's zondags niet het hogste lied aanheffen.

Trouw

Fransum gaat dan nog zondags trouw ter kerke. Van het dorpje is weinig meer bekend dan een schoolenquete uit 1828. Op de vraag welke dieren er in het dorpje rondlopen geeft schoolmeester Sipkens het niet al te snuggere antwoord: vliegen, muggen, wormen en slakken. Maar hij weet wel weer dat de wierde twee bunder (=hectare) omvat en een el en zeven palm (=een meter zeventig) hoog is. Over het karakter van de Fransummer laat hij zich wijselijk niet uit 'dezelve te verheffen kan ik niet en door te vernederen zoude ik mij waarschijnlijk gehaat maken'. De zeden in Fransum, zo merkt hij op, zijn ruwer dan elders, maar hoe ruw dat blijft gissen.

Het leven is hard in Fransum. 's Morgens om drie uur wordt er gemolken, om vijf uur gaat iedereen naar het land en om acht uur wordt grof roggebrood met boter en kaas gegeten en gerstegort gedronken. Om 12 uur schaft de pot ongeschilde aardappelen, vlees, grauwe erwten en kool met wortels. Om zes uur is het gedaan met het werk en komt er als avondten 'pran' op tafel oftewel het opgewarmde restant van de vorige dag. Alsof de buik nog niet genoeg gevuld is giet de boer van toen ook nog 'brij bij het lijfvol'.

Een bijzonder ritueel voltrekt zich bij een be-

grafenis. In het sterfhuis worden de mannen ontvangen met jenever, tabak en pijpen en de vrouwen met brandewijn. Na de begrafenis om 12 uur eet men wittebrood en drinkt men bier met daarna thee of koffie. „De mensen hier zijn niet vrij van trotsheid, maar hun denkwijze is matig verlicht”, zo besluit Sipkens zijn relaas.

Dat was Fransum. Fransum nu is slechts een herinnering. God is hier allang vertrokken, en zijn gelovigen ook. Maar de doden bleven. Hun namen staan nog overeind op grafzerken. Hun teken van leven is een onberijmde psalm: „Wij brengen onze jaren door als een gedachte”.

In Fransum komt iedereen tot rust.

Activiteiten

Op zondag 24 maart een voorjaarsconcert om 14.30 uur in het kerkje van Fransum. Dirzen Rinkleff (mezzosopran) en Phyllis Ferwerda (piano) spelen en zingen onder andere werken van Mahler, Debussy en Satie. Toegang tien euro.

Op een steenworp afstand van Fransum vernachten in een heuse borg, de Piloerseborg in Den Ham. De bedstee kamer kost op basis van twee personen inclusief ontbijt 90 euro per nacht. De suite 115 euro. Wie exclusief wil dineren in een historische herberg (1735) kan terecht in Onder de Linden in Aduard voor menu's vanaf 40 euro.

9921-3003